

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları İçin Değerlere Dayalı Eğitim: Sosyal Bilgiler Dersi Sürecin Neresinde?

Fadime SEÇGİN¹

Gönderim Tarihi: 27.11.2024

Yayın Tarihi: 28.12.2024

Makale Türü: Teorik Makale

Öz

Bu çalışma, sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşmak için değer temelli eğitimin önemini vurgulamakta ve sosyal bilgiler dersinin bu süreçteki rolünü incelemektedir. Günümüzde çevre sorunları, giderek daha karmaşık ve küresel bir boyut kazanmıştır. Yaşanan çevresel sorunlar yalnızca ekosistemleri değil, aynı zamanda insan sağlığını, ekonomik yapıları ve sosyal dengeleri de tehdit etmektedir. Bu süreçte ülkeler arası işbirliği ve sürdürülebilir kalkınma için çözüm üretimi zorunlu hale gelmiştir. Bu bağlamda, devletlerin çevresel zararları önlerken ekonomik büyümeyi sürdürme hedefi doğrultusunda "sürdürülebilir kalkınma" kavramı önemli bir çıkış yolu olarak öne çıkmıştır. 2002 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 2005-2014 yılları arasında uygulanacak "Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim" programını kabul etmiştir (UNESCO, 2005). Bu program, bireylerin karşılaştıkları zorlukları çözebilen, kültürel çeşitliliğe saygı gösteren ve daha sürdürülebilir bir dünya oluşturma sürecine katkıda bulunan bireyler olmaya teşvik edilmesini hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda değerlere dayalı eğitim sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi için önemli bir çıkıştır. Değerlere dayalı eğitim, sürdürülebilir kalkınmanın temel taşlarını oluşturur ve bireylerin toplumsal ve çevresel sorunlara duyarlılığını artırmayı amaçlar. Sosyal bilgiler dersi, öğrencilerin çevreye duyarlı, toplumsal sorumluluk sahibi ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerine bağlı bireyler olarak yetişmelerini sağlamada kritik bir araçtır. Ders, bireylerin çevre, toplum ve ekonomi gibi temel sürdürülebilirlik konularında bilinçlenmelerini ve bu bilinci toplumsal düzeyde uygulamalarına olanak tanır. Değer eğitimi, sosyal bilgiler müfredatına entegre edilerek, öğrencilerin yerel ve küresel sorunlara duyarlı, çözüm üretebilen bireyler olmalarına yardımcı olur. Bu çalışmada, sürdürülebilir kalkınma için değerlere dayalı eğitimin önemi ve genel olarak sosyal bilgiler dersinin bu süreçteki rolü, literatür taramaları ve ilgili kaynaklar doğrultusunda ele alınacaktır. Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma ve değerler eğitimi kavramları ile sosyal bilgiler dersinin bu bağlamdaki işlevi detaylı bir şekilde tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi, Değerler Eğitimi, Sosyal Bilgiler Dersi

Values-Based Education for Sustainable Development Goals: Where is Social Studies in the Process? *

Abstract

This study emphasizes the importance of value-based education for achieving sustainable development goals and examines the role of social studies in this process. Today, environmental problems have become increasingly complex and global. Environmental problems threaten not only ecosystems but also human health, economic structures and social balances. In this process, cooperation between countries and the production of solutions for sustainable development have become mandatory. In this context, the concept of "sustainable development" has emerged as an

¹Sorumlu Yazar : Fadime Seçgin, Doç. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Türkiye, fadime.secgin@gop.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6461-8764

important way out in line with the goal of states to prevent environmental damage while maintaining economic growth. In 2002, the United Nations General Assembly accepted the "Education for Sustainable Development" program to be implemented between 2005 and 2014 (UNESCO, 2005). This program aims to encourage individuals to become individuals who can solve the difficulties they face, respect cultural diversity and contribute to the process of creating a more sustainable world. In line with this goal, value-based education is an important way out for the realization of sustainable development goals. Value-based education forms the cornerstones of sustainable development and aims to increase individuals' sensitivity to social and environmental problems. The social studies course is a critical tool in ensuring that students are raised as individuals who are sensitive to the environment, socially responsible, and committed to sustainable development principles. The course enables individuals to become aware of basic sustainability issues such as the environment, society, and economy, and to apply this awareness at a social level. Values education is integrated into the social studies curriculum, helping students become individuals who are sensitive to local and global problems and who can produce solutions. In this study, the importance of value-based education for sustainable development and the role of the social studies course in this process will be discussed in line with literature reviews and relevant sources. The concepts of sustainability, sustainable development and values education and the function of the social studies course in this context will be discussed in detail.

Key Words: Sustainability, Sustainable Development Education, Values Education, Social Studies Course

Giriş

Çevre sorunları, insanlık toplumunun gelişimiyle yakından ilişkilidir. Tarihsel süreçte insanlar, doğal kaynakları yaşam kalitelerini artırmak ve yeni araçlar ile teknolojiler geliştirmek amacıyla kullanmışlardır. Ancak, nüfus artışının hızlanmasıyla birlikte doğal kaynakların aşırı kullanımı da benzeri görülmemiş bir ölçekte artmıştır (Hastürk, 2016; 2019; Seçgin, Yalvaç ve Çetin, 2010; Schmitz ve Rocha, 2018). İnsan faaliyetlerinin çevre üzerindeki olumsuz etkileri, çevresel bozulmanın hızlanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, doğal kaynakların tüketimi hızının, bu kaynakların yenilenme hızını geride bırakması ve insanlığın geleceğini tehdit etmesi nedeniyle, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) 1987 yılında sürdürülebilir kalkınma kavramını önermiştir. Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik, sosyal ve ekolojik dengelerin korunmasını ve dönüşümünü hedefleyen bir yaklaşımdır. WCED, sürdürülebilir kalkınmayı "günümüzün ihtiyaçlarını, bu ihtiyaçları karşılarken çevresel ve ekonomik dengeyi tehlikeye atmadan sağlama" şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanım, özellikle dünyanın yoksul kesimlerinin temel ihtiyaçlarının öncelikli olarak karşılanmasını ve bu sürecin, mevcut teknoloji ve sosyal yapıların çevresel kaynaklar üzerindeki sınırlarını dikkate alarak gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (WCED, 1987, s. 43). Sonuç olarak, sürdürülebilir kalkınma, yıllar içinde yapılan uluslararası toplantılarda sürekli olarak belirginleşmiş ve insan faaliyetlerinin çevresel sınırlar üzerindeki etkisi vurgulanmıştır. Bu sınırlar, mevcut teknolojilerin ve sosyal yapıların çevreye olan etkisini ve biyosferin, insan faaliyetlerinin etkilerini absorbe etme kapasitesini belirlemektedir (WCED, 1987).

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, 1970'lerden itibaren uluslararası platformlarda tartışılmaya başlanmış ve bu konuda birçok zirve düzenlenmiş, çeşitli raporlar yayımlanmıştır (Cansever, 2021). Söz konusu terim, 1987 yılında Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yayımlanan Brundtland Raporu'nda, "gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden, şimdiki neslin ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma" olarak tanımlanmıştır (United Nations, 1987, s.24). Bu tarihten itibaren, sürdürülebilir kalkınma kavramı, pek çok uluslararası rapor ve çalışma aracılığıyla vurgulanmış, Birleşmiş Milletler 2015 yılında 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını belirleyerek bu hedeflere ulaşmak için küresel bir çerçeve sunmuştur (United Nations, 2015, s.14). Ayrıca Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), 2030 Gündemi'nde sürdürülebilir kalkınmanın önemine dikkat çekmiş ve öğrencilerin çevreye duyarlı, sorumlu küresel vatandaşlar olarak yetiştirilmesi gerektiğini

vurgulamıştır. Bu raporda, küresel sorunlara sürdürülebilir çözümler geliştirilmesi ve bilimsel, teknolojik ilerlemelerle sosyoekonomik gelişmelerin toplumların sürdürülebilir kalkınmaya uyumunu kolaylaştıracağı belirtilmiştir (UNESCO, 2017, s.3).

Sürdürülebilir kalkınma, yalnızca ekonomik büyümeyi değil, çevreyi koruma, sosyal adaleti sağlama ve kaynakları etkin kullanma amacını da taşır. Diğer bir ifadeyle, sürdürülebilir kalkınma, çevresel, sosyal ve ekonomik boyutları bir araya getirerek, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılamak için mevcut kaynakların etkin kullanımını hedefleyen bir yaklaşımdır. Günümüzde sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için bireylerin, toplulukların ve devletlerin artan sorumluluklar üstlenmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu süreç, yalnızca çevre dostu uygulamalar benimsemekle kalmayıp, aynı zamanda çevrenin korunması, muhafaza edilmesi ve istenmeyen kullanımların en aza indirilmesi yoluyla insan yaşamında niteliksel iyileştirmeler yapılmasını da teşvik etmektedir. Bu bağlamda eğitim, bireylere değerler kazandırarak onları bilinçli ve sorumlu vatandaşlar olarak yetiştirmede kritik bir rol oynamaktadır.

Değerlere dayalı eğitim, sürdürülebilir kalkınmanın temel taşlarını oluşturur ve bireylerin toplumsal ve çevresel sorunlara duyarlılığını artırmayı amaçlar. Değerler, bireylerin davranışlarını, karar alma süreçlerini ve toplumsal ilişkilerini şekillendiren temel unsurlar olup, çevre bilinci, sosyal sorumluluk, adalet ve eşitlik gibi değerlerin genç nesillere kazandırılması, gelecekteki liderlerin ve karar alıcıların sorumlu bir şekilde hareket etmelerini sağlayacaktır. Ancak, savurgan ve dikkatsiz yaşam tarzları sonucunda çevremizde meydana gelen köklü değişiklikler, genç nesillerin geleceğini tehdit etmekte ve bu nesillerin, örneğin şiddetli iklim değişiklikleri gibi belirsiz zorluklarla karşılaşacağı öngörülmektedir (Karim, 2021). Bu nedenle, sürdürülebilir kalkınmayı teşvik eden ve değerler eğitimi ön plana çıkaran yaklaşımların uygulanması, sürdürülebilir bir gezegen hedefi açısından acil bir ihtiyaç haline gelmiştir (Mukhi ve Quental, 2019).

Bu süreçte, bireyi etkili bir vatandaş olarak yetiştirmeyi amaçlayan sosyal bilgiler dersi, değerler eğitimi kazandırmak için en etkili araçlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Sosyal bilgiler dersi, bireylerin etik, sosyal ve çevresel sorumluluklarının farkına varmalarını sağlayabilir. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'ne (UNESCO, 2017) göre, sürdürülebilir kalkınma için eğitim, her yaşta bireyi, iklim değişikliği, çevresel bozulma, biyolojik çeşitliliğin kaybı, yoksulluk ve eşitsizlik gibi küresel sorunları ele almak için gerekli bilgi, beceri, değer ve tutumlarla güçlendirir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi, öğrencilere farkındalık kazandırarak, sürdürülebilir kalkınma alanındaki temel kavramlar hakkında bilinçli bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir.

Bu çalışmada, sürdürülebilir kalkınma için değerlere dayalı eğitimin önemi ve genel olarak sosyal bilgiler dersinin bu süreçteki rolü, literatür taramaları ve ilgili kaynaklar doğrultusunda ele alınacaktır. Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma ve değerler eğitimi kavramları ile sosyal bilgiler dersinin bu bağlamdaki işlevi detaylı bir şekilde tartışılacaktır.

Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilirlik, çeşitli araştırmacılar tarafından insan gelişimi için sağlıklı bir ekonomik, ekolojik ve sosyal sistemin iyileştirilmesi ve sürdürülmesi bağlamında tanımlanmıştır (Milne ve Gray, 2013; Mensah ve Enu-Kwesi, 2018; Tjarve ve Zemite, 2016; Thomas, 2015). Stoddart ve ark. (2011), sürdürülebilirliği, sosyo-ekonomik faaliyetlerin sınırlı ekosistem sınırları içinde gerçekleştirilmesi ve kaynakların nesiller arası etkin ve adil bir şekilde dağıtılması olarak açıklamaktadır. Ben-Eli (2015) ise sürdürülebilirliği, nüfusun çevresinin taşıma kapasitesi ile etkileşimi sürecinde dinamik bir denge olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda, nüfus, çevrenin taşıma kapasitesi üzerinde geri dönülmesi mümkün olmayan olumsuz etkiler yaratmadan, tam

potansiyeline ulaşacak şekilde gelişmektedir. Bu tanım, sürdürülebilirliğin, insan faaliyetlerinin ve üretim kaynaklarının tükenmesine yol açmadan, mevcut ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayabilme kapasitesini ifade ettiğini vurgular (Thomas, 2015).

Hák, Janoušková ve Moldan (2016), toplum, çevre ve ekonomiyi sürdürülebilir bir düzeye getirmek için gezegenin taşıma kapasitesi sınırları içinde yapılması gerekenlerin, karşılaşılan en zorlu görevlerden biri olduğunu savunmaktadır. Bununla birlikte, Mensah ve Enu-Kwesi (2018), sürdürülebilirlik tanımının, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının belirlenmesi ve tanımlanmasındaki zorluklar nedeniyle, nesiller arası eşitlik kavramını daha fazla vurgulaması gerektiğini öne sürmektedir.

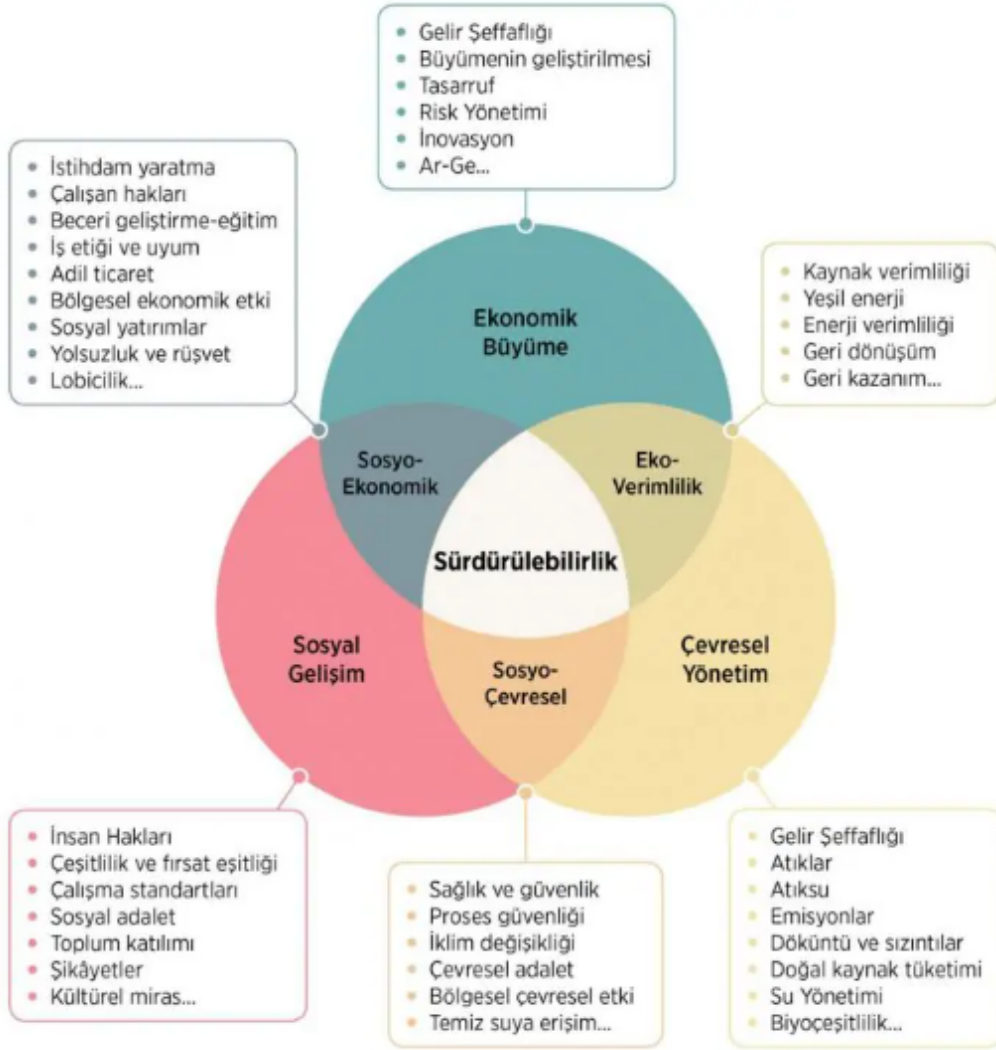
Sürdürülebilir kalkınma, toplumun uzun vadeli varlığını sürdürebilmesi amacıyla onu yeniden yapılandırma, düzenleme ve dönüştürme sürecini ifade eder. Bu yaklaşım, insan ihtiyaçlarının karşılanmasını hedeflemektedir (Fan vd., 2019). Sürdürülebilir kalkınma, basit bir şekilde, "belirli bir zaman dilimi boyunca veya sonsuza kadar devam edebilen kalkınma" olarak tanımlanabilir (Dernbach, 2003; Stoddart vd., 2011). 1987 yılında Dünya Ekonomik Kalkınma Komisyonu (WCED), *Our Common Future* (Brundtland) raporunda sürdürülebilir kalkınma kavramını geniş bir şekilde tanıtmıştır. Bu rapordaki en yaygın kabul gören tanım, "bugünün ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılayan kalkınma" şeklinde ifade edilmiştir ve çevresel, sosyal ve ekonomik faktörlerin ne kadar ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlı olduğunu kabul eden kapsamlı bir sürdürülebilirlik anlayışını benimsemektedir. Bu yaklaşım, kaynakların başkaları için var olmaya devam etmesini sağlayacak şekilde kullanılmasına dayanan bir kalkınma modelini ifade etmektedir (Mohieldin, 2017).

Nüfusun artmaya devam etmesi ancak insan ihtiyaç ve isteklerini karşılamak için kullanılacak doğal kaynakların artmaması nedeniyle sürdürülebilir kalkınmanın önemi giderek daha fazla artmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için, toplumların mevcut ve gelecekteki kritik unsurlarını dikkate almaları gerekmektedir. Sürdürülebilir kalkınma, insan ihtiyaçlarını karşılama, doğal sermayeyi koruma ve ekonomik büyüme ile kalkınmayı dengede tutma çabasıyla ilişkilidir (Polasky vd., 2019). Bu bağlamda, sürdürülebilir kalkınma, çevresel ve ekonomik dengenin sağlanmasının yanı sıra, toplumsal eşitlik ve adaletin de göz önünde bulundurulmasını gerektiren bir süreçtir.

Dünya Ekonomik Kalkınma Komisyonu sürdürülebilir kalkınmanın birbiriyle iç içe geçmiş üç yönünün olduğunu vurgular (Kahn, 1995). Bunlar;

- Ekonomik Sürdürülebilirlik: Ekonomik açıdan sürdürülebilir bir sistem, sürekli olarak mal ve hizmet üretebilmeli, yönetilebilir düzeylerde hükümet ve dış borcu koruyabilmeli ve tarımsal veya endüstriyel üretime zarar veren aşırı sektörel dengesizliklerden kaçınabilmelidir.
- Çevresel Sürdürülebilirlik: Çevresel olarak sürdürülebilir bir sistem, yenilenebilir kaynak sistemlerinin aşırı sömürülmesinden kaçınarak ve yenilenebilir olmayan kaynakları yalnızca yatırımın yeterli ikame olarak yapıldığı ölçüde tüketerek istikrarlı bir kaynak tabanını korumalıdır. Bu, biyolojik çeşitliliğin, atmosferik istikrarın ve normalde ekonomik kaynaklar olarak sınıflandırılmayan diğer ekosistem işlevlerinin korunmasını içerir.
- Sosyal Sürdürülebilirlik: Sosyal açıdan sürdürülebilir bir sistem, dağıtımsal eşitlik, sağlık ve eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliği ve siyasi hesap verebilirlik ve katılım dahil olmak üzere yeterli sosyal hizmetlerin sağlanması olmalıdır.

Sosyal, çevresel ve ekonomik sürdürülebilirlik arasındaki ilişkiler şekil 1'de gösterilmektedir:

Şekil 1. Sosyal, çevresel ve ekonomik sürdürülebilirlik arasındaki ilişkiler (<https://ekolojist.net/>)

Kahn (1995) sürdürülebilirliğin birbiriyle iç içe geçen üç boyutunu birbirini tamamlayan öğeler olarak ele almaktadır. Bu nedenle, sürdürülebilir kalkınmanın varlığından bahsetmek için her boyutta iyileşme ve gelişme olması gereklidir. Birbirleriyle çok yakın ilişki içinde olmaları bu boyutları aynı derecede önemli kılmaktadır. Kahn (1995) ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik arasındaki ilişkilere dair bir örnek sunarak, sürdürülebilirlik için üç alanın entegre edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Khan'a (1995) göre:

“Belirli bir coğrafi bölgedeki bir adam işsizse (ekonomik), muhtemelen fakir ve haklarından mahrumdur (sosyal); eğer fakir ve haklarından mahrumsa, örneğin yemeklerini pişirmek ve evini ısıtmak için yakacak odun olarak ağaç kesmek gibi ekolojiye zarar veren uygulamalarda bulunma teşviki vardır (çevresel). Eylemleri, bölgesindeki diğerlerinin ağaç kesme eylemleriyle birleştiğinde, ormansızlaşma topraktan hayati minerallerin kaybolmasına neden olacaktır (çevresel). Toprakta hayati mineraller kaybolursa, sakinler yeni teknolojileri öğrenmek için gereken entelektüel performansı sürdürmek için gereken besin maddelerinden mahrum kalacak, örneğin bir bilgisayar nasıl çalıştıracaklarını öğrenecek ve bu da üretkenliğin azalmasına veya durgunlaşmasına neden olacaktır (ekonomik). Üretkenlik durgunlaşursa (ekonomik), fakir insanlar fakir veya daha fakir kalacak (sosyal) ve döngü devam edecektir.”

Yukarıdaki varsayımsal durum, sürdürülebilirliğin birbirine bağlı üç alanı arasındaki bağlantıları ve bunların sürdürülebilir kalkınma için bütünleştirilmesi ihtiyacını göstermektedir (Basiago, 1999). Bu örnek aşırı basitleştirilmiş olsa da, sürdürülebilirliğin ekonomik, sosyal ve çevresel alt yapılarının birbirleriyle nasıl ilişkilendiğini ve sürdürülebilir kalkınmayı nasıl teşvik edebileceğini bağlamlandırır (Basiago, 1999 ; Kahn, 1995).

2015 yılında dünyanın dönüşümünü ilgilendiren temel konularda önemli kararların alındığı bir zemin oluşmaya başlar. Eylül 2015'te New York'taki Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde gerçekleştirilen BM Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde sosyal, çevresel ve ekonomik konularla alakalı 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 193 ülkenin imzası ile kabul edilir (UNESCO, 2015). 2030 Gündemi'nin merkezinde on yedi adet "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi" yer almaktadır. Şekil 2'de bu hedeflere yer verilmiştir.

Şekil 2: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

On yedi adet sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin amacı, şimdi ve gelecekte herkes için dünyada sürdürülebilir, barışçıl, müreffeh ve adil bir yaşam sağlamaktır. Hedefler, insanlığın hayatta kalması için hayati önem taşıyan küresel zorlukları kapsar. Çevresel sınırlar belirler ve doğal kaynakların kullanımı için kritik eşikler belirler. Hedefler, yoksulluğun sona erdirilmesinin ekonomik kalkınmayı inşa eden stratejilerle el ele gitmesi gerektiğini kabul eder. İklim değişikliği ve çevre korumayla mücadele ederken eğitim, sağlık, sosyal koruma ve iş fırsatları gibi bir dizi sosyal ihtiyaca hitap ederler. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri, eşitsizlik, sürdürülemez tüketim kalıpları ve çevresel bozulma gibi sürdürülebilir kalkınmanın önündeki temel sistemik engelleri ele alır. Hedeflere ulaşılabilmesi için hükümetlerin, özel sektörün, sivil toplum kuruluşlarının ve esasında dünyadaki her insanın üzerine düşeni yapması gerekir. Hükümetlerin 2030 gündeminin uygulanması için sahiplenmeleri ve ulusal çerçeveler, politikalar ve önlemler oluşturmaları beklenmektedir. Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi'nin temel özelliği evrenselliği ve bölünmezliğidir. Hedef ülkeler olarak Küresel Güney'den (Çin, Hindistan, Brezilya Arjantin Mısır, Cezayir, İran, Birleşik Arap Emirlikleri...) ve Küresel Kuzey'den(Batılı ülkelerin yanı sıra Japonya, Güney Kore, Singapur, Avustralya ve Yeni Zelanda...) tüm ülkeleri ele alır. 2030 gündemine üye olan tüm ülkeler, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için gezegeni korurken refahı teşvik etme amacıyla kendi kalkınma çabalarını uyumlu hale getirmelidir. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından tüm ülkeler gelişmekte olan ülkeler olarak değerlendirilebilir ve tüm ülkelerin acilen harekete geçmesi gerekmektedir.

Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi ve Değerlere Dayalı Eğitim

Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi hareketi, 1992 yılında Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda, öğrencilere barışçıl, müreffeh ve sürdürülebilir bir dünya için gerekli toplumsal değişimi yaratabilecek katılımcı ve sorumlu vatandaşlar olarak yetişme amacıyla başlatılmıştır (UNESCO, 2015). 2002 yılında ise Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 2005-2014 yılları arasında uygulanacak "Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim" programını kabul etmiştir (UNESCO, 2005). Bu program, bireylerin karşılaştıkları zorlukları çözebilen, kültürel çeşitliliğe saygı gösteren ve daha sürdürülebilir bir dünya oluşturma sürecine katkıda bulunan bireyler olmaya teşvik edilmesini hedeflemektedir (UNESCO, 2005). Aynı zamanda, bireylerin ve toplumların yerel ve küresel düzeyde alacakları kararlarda gerekli bilgi, değer ve becerilerini geliştirmelerine olanak tanımaktadır (Summer, Childs ve Corney, 2005). Yani her yaşta insanı iklim değişikliği, biyolojik çeşitliliğin kaybı, kaynakların aşırı kullanımı ve insanların ve gezegenin refahını etkileyen eşitsizlik gibi sorunlarla başa çıkabilmek için gerekli bilgi, beceri, değer ve yetenekle donatır. Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi, bilişsel, sosyo-duygusal ve davranışsal öğrenme alanlarında bireylerin gelişimini savunur. Bilişsel öğrenme, düşünme ve bilgiyi anlama şeklimizi geliştirirken; sosyo-duygusal öğrenme, sosyal becerilerin, empatinin ve duygusal zekânın geliştirilmesine odaklanır. Davranışsal öğrenme ise, bireylerin olumlu eylemleri ve davranışları benimsemelerini teşvik eder.

Sürdürülebilir kalkınma eğitimi, disiplinler arası bir yaklaşımı benimsemekte olup, değerler odaklıdır; eleştirel düşünmeyi teşvik eder, problem çözme becerilerini geliştirir ve çeşitli öğretim yöntemleri kullanarak etkili karar verme süreçlerini destekler. Bunun yanı sıra, yerel düzeydeki sorunlara özel bir önem atfeder (UNESCO, 2005). Bu eğitim, bireylerin iletişim, planlama, dayanışma, motivasyon ve eleştirel düşünme gibi becerilerini geliştirmeyi hedeflemektedir (Haan ve Harenberg, 1999).

Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi, eğitim yoluyla sosyal, çevresel ve ekonomik sorunlara yönelik çözüm arayışlarını teşvik etmeyi amaçlar ve öğrencilerin bilinçli ve sorumlu kararlar alabilme yetisini geliştirir (Taimur ve Sattar, 2020). Jeronen (2022) tarafından vurgulanan bir başka görüş ise, sürdürülebilir kalkınma eğitiminin, bireylerin yaşam tarzlarını iyileştirmelerine ve sahip oldukları değerleri ve bilgileri bir sonraki nesillere aktarmalarına yardımcı olabileceğidir. Ayrıca, sürdürülebilir kalkınma için eğitim yalnızca resmi ortamlarda değil, gayri resmi eğitim bağlamlarında da teşvik edilmelidir. Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi, kaliteli bir eğitimin ayrılmaz bir parçası olarak, yaşam boyu süren bir öğrenme sürecini ifade etmektedir.

Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi sonucunda bireylerin aşağıdaki yeterlik alanlarına sahip olmaları beklenmektedir (Haan ve Harenberg, 1999):

- Uzlaşma becerileri: Bu beceri alanı, sürdürülebilir kalkınmayı ortak bir kültür olarak düşünmeyi ve diğerleriyle anlaşma ve uzlaşma becerilerini içerir.
- İlişkileri görme ve planlama becerisi: Doğa ile kültür arasındaki ilişkiyi anlamak ve bu doğrultuda planlama yapmak.
- Dayanışma becerileri: Şimdiki ve gelecek nesiller için uluslararası eşitliği sağlamak amacıyla iş birliği yapma.
- Motivasyon becerileri: Sürdürülebilir kalkınma için istekli olmak ve bu doğrultuda yapılacak çalışmalarda aktif rol almak. Bütün davranışlarında gelecek nesilleri göz önünde bulundurmak.
- Eleştirel düşünme becerisi: Ekolojik, ekonomik ve sosyal açıdan sürdürülebilir bir dünya için sorumluluk bilinciyle yönlendirici ilkeler geliştirmek ve kendini ve diğerlerini bulunduğu durum açısından değerlendirebilmek.

Yukarıda da ifade edildiği gibi sürdürülebilir kalkınma eğitimi sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirebilmek için değerlerin önemine vurgu yapmaktadır. Bu değerler, diğer toplumlar, kültürler ve gelecek nesiller için saygıyı, Dünya'nın doğal kaynaklarının farklılık ve çeşitliliğine saygıyı ve anlayışı, adalet duygusunu, sorumluluk, diyalog, sorgulayıcılık ve sorumluluk bilinciyle davranışlar ilkesi oluşturmayı içerir (UNESCO, 2017). UNESCO sürdürülebilir kalkınma için eğitimin, her yaştan öğrenciye iklim değişikliği, çevresel bozulma, biyolojik çeşitliliğin kaybı, yoksulluk ve eşitsizlik gibi karşı karşıya olduğumuz birbirine bağlı küresel zorlukları ele almak için bilgi, beceri, değer ve tutumlar kazandırdığını vurgular (2017).

Değerler, bireylerin ve toplumların davranışlarını veya tutumlarını yönlendiren, düzenleyen ve önemli, değerli veya anlamlı kabul edilen standartlar ya da ilkeler olarak tanımlanabilir (Nwaubani, 2010). Roth (2013), değerleri, bireylerin doğru ve yanlışla ilgili eylemlerine dair uygun kılavuzlar veya tercihlerin belirleyicisi olarak görmektedir. Benzer şekilde, Bolarin (2005), değerleri, bir grup veya toplumun liyakatli, anlamlı, kabul edilebilir, doğru ya da yanlış olarak değerlendirdiği arzular, çıkarlar, hedefler, fikirler, tercihler ve standartlar çerçevesinde algılamaktadır. Bu anlayışa dayanarak, değerler, hem bireysel hem de grup davranışlarını, özel ve kamusal/kolektif kaygılar bağlamında düzenleyerek toplumdaki insan eylemleri ve ilişkilerini yönlendirir (Ekşi, 2004; Katılmış, 2017). Schwarts (1994) değerlerin, düşünce ve davranışlarımızı yönlendiren ilkeler olduğunu vurgular. Bu ilkeler genellikle iyi ya da arzu edilen ve bunun tersine kötü ya da kaçınılması gereken durumlar açısından ifade edilir (Robert vd., 2005). Değerler, bireysel ya da kolektif olabilir ve bireylerin inançları ve hedefleri doğrultusunda şekillenen ahlaki ilkelere dayalıdır. Bir bireyin değerini oluşturan bu ilke kümesi, onun bir nesne, bilgi veya durumla ilişkili olarak sergileyeceği davranışlarını yönlendirir (Coelho vd., 2006). Değerler, bir bireyin hedeflerini belirlemek veya yönlendirmekle sorumlu olup, bireylerin ve toplumların eylemlerini değerlendirebilmek için bir dizi standart sağlar (Robert vd., 2005). Bu ilkeler, yalnızca bireyler için değil, aynı zamanda bir şirket, kurum veya hükümet için de kaynakların yönetilmesi ve belirli hedeflere, örneğin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine, ulaşılması konusunda rehberlik sağlar.

Sürdürülebilir kalkınma için gerekli olan değerler, insanların eylemlerini ekonomik, ekolojik ve sosyal düzeylerde sürdürülebilir kalkınmaya yönlendirecek ve uyum sağlayacak olanlardır. Ancak, değerlerin farklı bireyler veya insan grupları için farklı anlamlar taşıdığı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, sürdürülebilir kalkınma için belirlenen değerler, başta Birleşmiş Milletler 'in 193 üye devleti olmak üzere tüm ulusların eylemlerini yönlendirecek evrensel bir ilkeler bütünüdür. Bu temel ilkelerin sabit ve değişmez olmadığı, küresel bir diyalogun ürünü olarak geliştiği de vurgulanmalıdır. Sürdürülebilir kalkınmayı teşvik eden temel değerler arasında özgürlük, eşitlik, dayanışma, hoşgörü, doğaya saygı ve karşılıklı sorumluluk yer almaktadır (UN, 2000). Bu altı değer kümesi, 2000 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen Milenyum Bildirgesi'nde, uluslararası ilişkiler ve sürdürülebilirlik için temel olarak kabul edilen değerler olarak belirlenmiş ve uluslararası politikalara kılavuzluk etmesi amaçlanmıştır. Hedefleri arasında aşırı yoksulluğu ve açlığı yok etmek, evrensel temel eğitimi sağlamak, cinsiyet eşitliğini geliştirmek ve kadın etkinliğini arttırmak, çocuk ölümünü azaltmak, anne sağlığını geliştirmek, HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele, çevresel sürdürülebilirliği sağlamak ve kalkınma için küresel bir ortaklık geliştirmek yer almaktadır (UN, 2015). Bildirgede belirlenen temel değerlere dayanarak, Birleşmiş Milletler üye devletleri, sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmak için ekonomik, politik ve ekolojik kararlar almalı ve faaliyetlerini ayrıntılı bir şekilde açıklamalıdır. Değerler yalnızca eylemleri yönlendirmekle kalmaz, aynı zamanda bir toplumun sürdürülebilirliğini sağlamak için de bir araç olarak kullanılabilir.

Sürdürülebilirlik ile ilgili değerlere ve uygulamalara yönelik olumlu tutumlar geliştirilmesi, çevre dostu davranışlar ve tutumlar doğurabilir (Minton vd., 2015) ve dolayısıyla sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlayabilir. Sınırlı kaynaklar çerçevesinde, yalnızca ekonomik alanda değil, sosyal ve ekolojik alanlarda da dengesiz bir duruma yol açabilecek artan insan ihtiyaçlarını karşılamak imkansız hale gelmektedir (Malsteva, 2016). Sürdürülebilir kalkınma, vatandaşları ve karar vericileri, politik eylemlere ve davranış ile faaliyet kalıplarındaki değişikliklere dahil etmek amacıyla bir standart olarak geliştirilmiştir. Bu nedenle, insanların eylemlerini sürdürülebilir kalkınmaya yönlendirebilmek için bir dizi norm ve değer oluşturulmuştur; bu normlar yalnızca bireylerin eylemlerini yönlendirmekle kalmaz, aynı zamanda bir topluluğun sürdürülebilirlik düzeyinin değerlendirilmesinde de rol oynar. Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik, sosyal ve ekolojik boyutları dikkate alarak, uzun süredir tartışılan bir kavramdır. Bu çerçevede oluşturulan normlar, karar vericileri ve vatandaşları daha sürdürülebilir bir şekilde hareket etmeye teşvik etmek ve bu yönüyle politikalar geliştirmeye yönlendirmeyi amaçlayan daha önce de vurgulandığı üzere on yedi sürdürülebilir kalkınma hedefi içeren bir küme oluşturur.

Burguer vd (2010)'ne göre, değerler, ekonomik, ekolojik ve sosyal alanlarda alınan kararların şekillendirilmesinde kritik bir rol oynar. Stern ve Dietz (1994), değer yönelimlerinin bireylerin inançlarını, tutumlarını ve dolayısıyla davranışlarını etkileyebileceğini belirtmektedir. Bu bağlamda, sürdürülebilir kalkınmaya yönelik hareket etmek için, bireylerin bu değerler aracılığıyla sürdürülebilir kalkınma normlarını içselleştirmeleri gerekmektedir. Bu değerler, özgürlük, eşitlik, dayanışma, hoşgörü, doğaya saygı ve küresel ekonomik ve sosyal kalkınma sorumluluğunu üstlenme gibi ilkelerle birlikte, Dünya Değerler Anketi'nde de tanımlanan kendini ifade etme değerleri (Öztürk, 2020) için sürdürülebilir bir yönelimle hareket etmeleri beklenmektedir.

Değerler, bir toplumun sürdürülebilirlik düzeyi ile ilgili olarak kullanılabilir. Schwartz (1992) normların bireylerin değerleriyle bağlantılı olarak insan davranışlarını harekete geçirebileceğini ve bu doğrultuda sürdürülebilir kalkınma hedeflerine yönelik tutumları etkileyebileceğini öne sürer. Bazı eylemler, topluluk üyelerinde bu norm ve değerlerin her ikisini de teşvik edebilir. Çevre eğitimi, sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen bir politika ve araç olarak önem taşır çünkü çocukları sürdürülebilir davranışlara yönlendirir. Ayrıca, sürdürülebilir kalkınma, çocukları daha sürdürülebilir bir şekilde hareket edebilecek geleceğin vatandaşları ve karar vericileri olarak hazırlamaktadır. Çalışmalar, çevre eğitiminin, genç bireylerde sürdürülebilir tutumları, değerleri ve davranışları teşvik etmedeki önemini ve etkinliğini göstermektedir (Schmitz ve Rocha, 2018; Liefänder ve Bogner, 2014; Samperiz ve Herrero, 2017). Normlar ve değerler, bireylerin tutumları ve dolayısıyla davranışlarını şekillendiren öngörücüler olarak büyük bir öneme sahiptir ve tüm bireylere tanıtılmalıdır. Bu norm ve değerlerin akademik çevrede yaygınlaştırılması da büyük bir önem taşır, çünkü çocuklar, geleceğin vatandaşları ve karar vericileri olarak, ekonomik, ekolojik ve sosyal alanlarda dengeli bir geleceğe katkıda bulunabilmelidir.

Schumacher'e göre eğitim değerlerle ilgilidir ve çevreye ilişkin olumlu değişim ancak kültüre nüfuz eden değerlerin dönüştürülmesiyle gerçekleşebilir. Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi artık çevresel ve sosyal adalet konularının iç içe geçmiş bağlantısıyla ilgili olarak olumlu bir değişim yaratmayı amaçlayan bir çaba için kabul gören terim haline gelmiştir. Toplumun sosyal, ekonomik ve çevresel bileşenleri arasında bir köprü oluşturur ve bu tür bir kalkınma ancak politikalar aracılığıyla farkındalık yaratılarak elde edilebilir (Mensah ve Enu-Kwesi, 2018). Kioupi ve Voulvoulis (2019), eğitimin sürdürülebilir kalkınmanın önemini öğretmek için günümüz dünyasında en güçlü silah olması nedeniyle sürdürülebilir kalkınma konusunda eğitimi teşvik etmenin hayati önem taşıdığını vurgulamıştır. İnsanlar eğitimden faydalanır çünkü kendilerini

daha iyi anlamalarını sağlar. Buna karşılık Weissberg (2019), eğitimin öğrencilere başkalarını takdir etmenin ve farklılıkları (çeşitli kültürel veya diğer yönler arasında) veya çeşitliliği kabul etmenin önemini aşıladığını vurgular. Wahyudin (2018), eğitimin insanlar arasında hoşgörü geliştirebileceğini ve saygılı bir çevreye dayalı barışçıl bir toplum geliştirebileceğini savunur. Buna karşılık Aneel vd. (2019), küresel sürdürülebilir kalkınmanın insanları eğitmek ve yeni fikirler üretmek için resmi ve gayri resmi sistemlerde teşvik edilmesi gerektiğini ve kültürleri, eğitimleri ve statüleri ne olursa olsun tüm nüfusların bu ilkeler konusunda eğitilmesi gerektiğini vurgular. Ferrer-Estévez ve Chalmeta'ya (2021) göre sürdürülebilir kalkınmanın hedefleri, insanlığın karşı karşıya olduğu ve hayatta kalmak için bu hedeflere ulaşmak zorunda olduğu sorunları ele almaktadır.

Değerler, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma doğrultusunda dönüşüm yaratma açısından kritik bir öneme sahiptir (Horlings, 2015; O'Connor, S. ve Kenter, 2019). Değerlerin genellikle çocukluk döneminde şekillendiği ve bireyin ihtiyaçları, kişisel özellikleri, kültürel etkiler, sosyalleşme deneyimleri ve mizacı gibi faktörlerden etkilendiği kabul edilmektedir. Bir kez oluştuğunda, değerlerin büyük ölçüde sabit kaldığı düşünülmektedir (Bardi & Goodwin, 2011). Değerler, bireyin içsel motivasyonunu yönlendirir ve bu motivasyon, yalnızca bireysel başarı, kaliteli eğitim, öğrenci-öğretmen ilişkisi gibi uzun vadeli hedeflerle değil, aynı zamanda çevre dostu davranışlarla da ilişkilidir (Bamberg, & Möser, 2007).

Değerlere Dayalı Eğitim, 2006 yılında Dr. Neil Hawkes tarafından geliştirilen ve dünya çapında, özellikle Birleşik Krallık'ta oldukça fazla ilkokulda başarılı bir şekilde uygulamaya konulmuş bir eğitim modelidir (Values-Based Education (VBE), 2021). Değerlere dayalı eğitim, öğrencilere evrensel olumlu değerler -saygı, şefkat, alçakgönüllülük, güven ve dürüstlük gibi- ile eğitim ortamlarını zenginleştirerek öğrenme süreçlerinde dönüşümsel bir değişim yaratmayı hedefler (VBE, 2021). Bu değerler, öğrencilerin yalnızca sınıf içinde değil, günlük yaşamlarında da içselleştirmeleri ve uygulamaları için bir temel oluşturur. Bu yaklaşıma benzer kavramlar arasında değerler eğitimi, ahlak eğitimi ve karakter eğitimi yer almakla birlikte, değerlere dayalı eğitim, öğrencilere eğitim ortamlarında olumlu değerlerin derinlemesine öğrenilmesi ve deneyimsel olarak uygulanması konusunda örnek bir yaklaşım sunmaktadır.

Değerlere dayalı eğitim, eğitimde etkili duygusal eğitimin temellerini atmaktadır. Başta ilkokullar olmak üzere, olumlu kültürel dönüşümün genç yaşlardan itibaren başlamasını ve eğitim sisteminde geniş bir etki yaratarak tüm toplumu etkilemesini sağlamayı amaçlar (VBE, 2021). Değerlere dayalı eğitimin en önemli çıktısı, etik zekâ ve kişisel bütünsel yeterlilik gelişimidir; Hawkes (2006) bu kavramı, "kişisel bütünlüğü ve refahı koruyarak yaşamın karmaşıklığıyla etik ve empatik bir şekilde başa çıkma yeteneği" olarak tanımlar. Kişisel bütünsel yeterlilik, zengin bir duygusal zekâdan beslenir ve bireyin öz ve kişilerarası farkındalığını doğru bir şekilde kullanma becerisi ve cesareti ile bir kişinin kişisel ahlaki pusulasını oluşturur. Etik zekâ, yalnızca 'iyi' ya da 'kötü' ile ilgili bilgiye sahip olmakla sınırlı kalmaz; daha çok, bireyin tüm değer setine saygı göstererek doğru kararları nasıl alacağını bilme yeteneğini kapsar. Bu becerilerin geliştirilmesi, değerlerin derinlemesine anlaşılmasını, deneyimsel olarak öğrenilmesini ve bireysel liderlik yoluyla uygulanmasını gerektirir. Düşünce ve davranışı yönlendiren bir ilke olarak değer anlayışında sürdürülebilirlik, bir değer olarak derin bir yere oturmaktadır (Huang, Pagano ve Marengo, 2024). Bu nedenle, Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitimin "bilgi, beceriler, değerler ve tutumlar" içindeki "değerleri ve tutumları" güçlendirmek için, sürdürülebilirliğin toplum ve üyeleri içinde içsel bir değer olarak beslenmesi gerekir (Cohen, 2021). "Değerlere dayalı eğitim, sürdürülebilir kalkınma eğitiminin bileşenleri çerçevesinde sürdürülebilirlik kavramını doğrudan ele almamış olsa da, bu eğitim modeli üzerine inşa edilen bir neslin nihai ürünü, insan sürdürülebilirliğini oluşturur (Huang, Pagano ve Marengo, 2024). Bu bağlamda, değerlere dayalı

eğitim ile sürdürülebilir kalkınma eğitiminin birleşimi ve birbirini tamamlayan sinerjisi, 'değerlere dayalı sürdürülebilir kalkınma eğitimi'ni oluşturma konusunda önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu yaklaşım, sürdürülebilirliği değerlere dayalı eğitimin temel ilkelerinden besleyerek, sürdürülebilir kalkınma eğitiminin hedeflerini ilköğretim ortamında gerçekleştirmeyi amaçlamakta olup, ortaöğretim ve yükseköğretim seviyelerinde de potansiyel bir etki yaratma kapasitesine sahiptir (Huang, Pagano ve Marengo, 2024). Bu nedenle, değerlere dayalı eğitim, sürdürülebilirliği içsel bir değer olarak teşvik etmek için kullanılma fırsatı sunar. Değerlere dayalı eğitim ile sürdürülebilir kalkınma için eğitim arasındaki paralellikler tablo 1 de yer almaktadır (Huang, Pagano ve Marengo, 2024).

Tablo 1. *Değerlere Dayalı Eğitim ile Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim arasındaki paralellikler.*

Değerlere Dayalı Eğitim	Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim
Değerlere dayalı eğitim, öğrencilere ve öğretmenlere, değerlere öncülük etmeyi ve başkalarının dürüstlüğüne teşvik etmeyi amaçlayan bir yönelim sunar.	İnsanların şimdiki ve gelecek nesiller için sorumluluk almalarını sağlar.
Değerleri bütünsel bir şekilde okula entegre eder.	Sürdürülebilirlik konularını bütünsel bir şekilde okula entegre eder.
Değerlere dayalılık, hem kişisel hem de profesyonel yaşamın tüm yönlerinde, olumlu insan değerlerinin düşüncelerimizi ve ardından gelen davranışlarımızı yönlendiren temel ilkeler olarak kullanıldığı bir yaklaşımı ifade eder.	Sürdürülebilir kalkınma eğitimi, diğer tüm Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri için kritik öneme sahip, temel bir güçlendirici rolü üstlenmekte olup, sürdürülebilir kalkınmanın tüm boyutlarıyla kapasite geliştirme ve sürdürülebilir kalkınmayı her alanda güçlendirme amacıyla temel bir araç olarak işlev görmektedir.
Daha etik açıdan akıllı bir dünya için toplumsal dönüşüm ve değerlere dayalı bir eğitim ortamının dönüşümü ve eğitimcileri arasında pedagojide bu değişimi yaratmak.	Daha sürdürülebilir bir dünya için toplumsal dönüşüm ve eğitimci olmanın ne anlama geldiğinin dönüşümü de dahil olmak üzere, tüm kurum yaklaşımıyla öğrenme ortamının tüm yönlerinin dönüşümü.
Değerlerin eğitimcilere aşılması ve okulda bulunan tüm personelin bu değerleri benimsemesi ve uygulamaya dahil olması gerekir.	Öğretmenler için yeterlilikler ana hatlarıyla belirtilmiş olup, öğrencilere aktarılabilirlik için bunlara sahip olunması gerekmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma için değerlere dayalı eğitim yaklaşımını benimseyip okul müfredatına entegre eden okullarda, seçilen tüm değerlerin sürdürülebilirlik temelinde yapılandırılması gerekmektedir. Örneğin, bir okul müfredatında saygıyı seçip, bunu nezaket, özen ve onurlu davranma olarak tanımlayabilir. Ve bu değer anlamı, çocukların kolayca anlayabileceği şekilde, sürdürülebilirlikle ilişkilendirilerek genişletilir. Örneğin, gezegenimize ve insanlara özen göstermek ile değer vermenin ön koşulunun, burada yaşayan tüm bitkilere, hayvanlara ve insanlara saygı göstermek olduğu vurgulanarak, saygının sürdürülebilirlik için ne denli önemli olduğu çocuklara aktarılabilir. Aşağıda bazı değerlerin sürdürülebilirlikle nasıl ilişkilendirilebileceğine dair örnekler verilmiştir:

- Sevgi sürdürülebilirlik için önemlidir çünkü birbirimize ve gezegene olan ilgimizi sevgiden alırız;
- Takım çalışması sürdürülebilirlik için önemlidir çünkü birlikte çalışarak dünyanın sorunlarını çok daha hızlı çözebilir ve daha güçlü topluluklar inşa edebiliriz;

- Mutluluk sürdürülebilirlik için önemlidir çünkü mutlu insanlar iyi işler yapar, mutluluğu yayar ve başkalarını da kendi refahlarını sürdürmeleri için ilham verir;
- Dürüstlük sürdürülebilirlik için önemlidir çünkü gelişmek için eylemlerimiz, hedeflerimiz ve ilerlememiz konusunda dürüst olmalı ve paylaşmaya istekli olmalıyız;
- Güven sürdürülebilirlik için önemlidir çünkü birbirimize, işletmelere, liderlere güvenmeli ve daha iyi bir dünyaya yol açacak kararlar almalıyız;
- Nezaket sürdürülebilirlik için önemlidir çünkü nezaket başkalarını anlamamızı, başkalarına ihtiyaç duydukları şeyleri sağlamamızı ve çevre dahil başkalarına zarar vermememizi sağlar;
- Dayanıklılık sürdürülebilirlik için önemlidir çünkü dayanıklılık zorlukların üstesinden gelmek ve yoksulluk, açlık ve doğal afetler gibi toplumsal sorunlardan kurtulmak için gereklidir;
- Umut sürdürülebilirlik için önemlidir çünkü umut daha iyi bir dünya vizyonunu yaratır ve canlı tutar.

Sosyal Bilgiler Dersi ve Sürdürülebilir Kalkınma İçin Değerlere Dayalı Eğitim

Eğitim, bir toplumda değerlerin yaygınlaştırılmasında temel bir araç olarak kabul edilmektedir. Bu görüşü, Fafunwa (1974) eğitimi toplumun genç ve deneyimsiz üyelerine nesilden nesile değerlerin veya toplumsal olarak değerli görülen unsurların aktarılması olarak tanımlayarak desteklemektedir. Bu bağlamda, eğitim, amaçlı bir eylem olarak değer temelli bir işlev taşır. Eğitim, toplumdaki mevcut değerlerle ve birey ile toplumun genel gelişimi için teşvik edilmesi gereken değerler bütünüyle doğrudan ilişkilidir (Nwabuisi, 2000; Obemeata, 2003). Bu nedenle eğitim, öğrencilere değerleri (değerli bir olgu olarak) geliştirme sorumluluğuna sahiptir. Eğitim, insanın varoluşunu etkileyen toplumsal konular, sorunlar ve zorluklarla başa çıkabilmek amacıyla, çeşitli sosyal bilimler ve beşeri bilimlerden elde edilen bilgi ve içerikleri birleştirmeyi amaçlayan disiplinler arası bir girişim veya çabadır (Obebe, 2005). Eğitim, her zaman toplumları daha iyi hale getirmeye veya şekillendirmeye yardımcı olan bir araç olarak görülmüştür (Agbedahin, 2019). Sürdürülebilir bir yaşamın devamlılığı için eğitim ortamlarının düzenlenmesi gerekmektedir. Standart bir ders müfredatı, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılması ve değerler eğitiminin sağlanmasında önemli bir rol oynayabilir. Değer eğitiminin üç temel yönü olduğu söylenebilir: çevre, toplum ve ekonomi. Bu yönler, genellikle bireylerin davranışlarını yönlendirmede kullanılır ve eğitim sisteminin yeniden yapılandırılmasında ayrılmaz bir unsur olarak işlev görebilir.

Bu noktada çocuğu hayata hazırlama misyonuna sahip sosyal bilgiler dersi sürdürülebilir kalkınma değerlerini aşılama açısından önem arz etmektedir. Çünkü sürdürülebilir kalkınma amaçlarını oluşturan eşitlik, adil olma, çevre, duyarlılık, üretim ve tüketim gibi birçok içerik sosyal bilgiler dersi kapsamında yer almaktadır. Sosyal bilgiler eğitimi, öğrencilerin sorunları değerlendirmelerini ve değerli, düşünceli yargılarda bulunmalarını sağlamaktadır (Russell ve Waters, 2021). Erken yaşlardaki çocuklar, birçok sosyal sorunla karşılaşabilir ve bu sorunlarla başa çıkmada zorluk yaşayabilirler. Sosyal bilgiler eğitimi, çocukların hem kendilerini hem de çevrelerindeki insanları anlamalarına yardımcı olur (Epstein, 2020). Birleşmiş Milletler 2030 sürdürülebilir kalkınma hedeflerine uygun derslerden biri içeriği itibarıyla şüphesiz sosyal bilgilerdir (Aktaş, Özgür ve Yılmaz, 2020). Sosyal bilgiler dersi, bireylerin çevresiyle ve diğer insanlarla olan etkileşimlerini farklı açılardan görebilmeyi sağlayan bir derstir. Bu ders, öğrencilere hayata ve üst öğrenime hazırlık, sosyalleşme süreçlerinin desteklenmesi ve kimlik kazanımını sağlamayı hedefler (Koçoğlu, 2014). Sosyal bilgiler dersi, öğrencilere yurttaşlık sorumluluğu bilincini aşlamayı amaçlar. Ayrıca, sosyal bilgiler eğitimi, bireylerin çevrelerine ve karşılaştıkları olaylara duyarlılık göstermelerini, insan ile çevre arasındaki etkileşimin farkında

olmalarını ve karşılaştıkları sorunlara çözüm üretebilmelerini amaçlar. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesiyle, yerel düzeyde başlayan, ardından küresel bir bakış açısına sahip, sürdürülebilir çevre anlayışına sahip ve sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlayan bireylerin yetiştirilmesi mümkün olacaktır (Kaya ve Tomal, 2011). Bu nedenle, sürdürülebilir bir gelecek için sosyal bilgiler, çeşitli sosyal bilimlere, alternatif planlara, eylemlere ve sürdürülebilir bir geleceğin nasıl inşa edileceğine dair büyük katkı sağlayabilir (UNESCO, 2018). Sürdürülebilir kalkınma ve sosyal bilgiler eğitimi, her ikisi de değerleri teşvik ettikleri için birbirleriyle doğrudan ilişkilidir. Değer eğitimi ve sürdürülebilir kalkınma, öncelikle yerel düzeyde uygulandığında küresel ölçekte etkili olabilir.

Değer eğitimi, herhangi bir ülkenin ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik hedeflerinin geliştirilmesinde kritik bir rol oynamaktadır (Sukiennik vd., 2021). Sosyal bilgiler programları, değerleri müfredat içeriğine dahil etme ve öğrencilere aşılama sürekli olarak başarılı olmuştur. Örneğin, küresel ısınma, çevre kirliliği, iklim değişikliği, geri dönüşüm, çevre dostu ürünler, ahlaki değerler, etik, adalet ve eşitlik gibi konularda sosyal bilgiler dersi içerisinde farkındalık yaratılmaktadır (Shah vd., 2021). Sürdürülebilirliği teşvik eden değerler, gençler arasında çevresel farkındalık oluşturmak ve onları doğal kaynakların tükenmesi konusunda bilinçlendirmenin yanı sıra, ekolojik dengenin korunması ve sürdürülebilir çevreye nasıl ulaşılacağı konusunda bilgilendirme sağlamak için sosyal bilgiler dersi önemli bir araç olmuştur (Rogayan Jr, 2019).

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, çok çeşitli sosyal, ekonomik ve çevresel sorunları ele alan 17 hedef ve 169 amaçtan oluşmaktadır. Esasında hem yerel hem de küresel sorunları çözmek için sosyal bilgiler dersi müfredatı önemli avantajlar sunar. 2024 Türkiye yüzyılı Maarif Modeli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın amacına baktığımızda "değişen ve gelişen dünya koşullarından hareketle bireye toplumsal konularda ihtiyaç duyduğu becerilerin kazandırılması amacıyla geliştirilmiştir" (MEB, 2024) ifadesi yer almaktadır. Sosyal Bilgiler dersi programının içeriği toplumsal faaliyetlerin yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçekte incelendiği disiplinler arası bir yapıda hazırlanmıştır. Tosun ve Gökçe (2024) 2018 yılı sosyal bilgiler öğretim programının özel amaçlarında toplam 21 maddenin, 2024 yılı sosyal bilgiler öğretim programında ise 20 maddenin sürdürülebilir kalkınma amaçları ile hem doğrudan hem de dolaylı olarak ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca, öğretim programlarının özel amaçlarında genellikle sürdürülebilir kalkınma amaçlarının sosyal boyutuna bağlı olarak "Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar" ile ilgili açıklamaların yer aldığı belirlenmiştir. Fakat 2018 ve 2024 yılları öğretim programlarında özellikle sürdürülebilir kalkınma amaçlarından çevresel boyuta ilişkin kazanımların, beceri ve değerlerin az olduğu tespit edilmiştir. 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim programında öğrencilere kazandırılması hedeflenen beceriler arasında okuryazarlık becerilerinden vatandaşlık ve sürdürülebilirlik; değerlerden ise adalet, aile bütünlüğü, çalışkanlık, dostluk, duyarlılık, dürüstlük, estetik, mahremiyet, merhamet, mütevazılık, özgürlük, sabır, sağlıklı yaşam, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverlik olmak üzere millî, manevi ve bunlarla uyumlu evrensel değerlere yer verilmiştir (MEB, 2024). Sürdürülebilir kalkınmayı teşvik eden temel değerler arasında özgürlük, eşitlik, dayanışma, hoşgörü, doğaya saygı ve karşılıklı sorumluluk (UN, 2000) ile 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerler paralellik göstermektedir. Sosyal bilgiler dersinin temel hedefi, bireylerin çevresel sorumluluk bilinci geliştirmeleri, doğal ve kültürel mirası koruma konusunda farkındalık kazanmaları ve çevreye duyarlı bir yaklaşım benimsemeleridir. Aynı zamanda sosyal bilgiler toplumsal eşitlik, fırsat eşitliği ve refahı sağlama amacına yönelik etkin vatandaşlar yetiştirmeyi hedeflemektedir.. Etkin vatandaşlar, toplumsal refah ve adaletin sağlanmasında, doğal kaynakların üretimi ve tüketimi konusunda duyarlı bireylerdir. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin başarılabilmesi için, etkin vatandaşların yetiştirilmesi hayati öneme sahiptir. Bu bağlamda, sosyal bilgiler dersi ile sürdürülebilir

kalkınmanın doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir (Azrak, 2022). Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutu yönünden sosyal bilgiler programları incelendiğinde genelde değerlerin “Sorumlu Üretim ve Tüketim” amacıyla yer aldığı ve bu değerlerin 2018 ve 2024 sosyal bilgiler programlarında “Duyarlılık”, “Sorumluluk”, “Tasarruf” ve “Çalışkanlık” olduğu vurgulanabilir (Tosun ve Gökçe, 2024).

Sonuç ve Öneriler

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada eğitim, özellikle değer temelli yaklaşımın önemi giderek artmaktadır. Sosyal bilgiler dersi, bireylerin çevreye duyarlı, toplumsal sorumluluk bilinci yüksek ve sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen bir bakış açısına sahip bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlamaktadır. Değer eğitimi, sosyal bilgiler müfredatına entegre edilerek, öğrencilere çevre, toplum ve ekonomi alanlarında sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin öğretilmesini mümkün kılmaktadır. Bu süreç, öğrencilerin yerel düzeyde başlayan çevresel ve toplumsal sorunlara duyarlılık göstererek küresel sorunlar hakkında bilinçlenmelerini sağlar. Ancak, değerler eğitiminin etkinliği, müfredatın sadece sürdürülebilirlik ilkeleriyle şekillendirilmesiyle değil, aynı zamanda öğretmenlerin bu konuda bilinçli ve eğitilmiş olmasıyla da doğrudan ilişkilidir.

Bu bağlamda, öğretmenlere sürdürülebilir kalkınma ve değer eğitimi konusunda daha fazla profesyonel gelişim fırsatları sunulmalıdır. Ayrıca, sosyal bilgiler ders kitaplarının ve öğretim materyallerinin sürdürülebilir kalkınma hedeflerini kapsamlı şekilde içerecek şekilde yeniden gözden geçirilmesi önerilmektedir. Öğrencilerin bu değerleri erken yaşlardan itibaren içselleştirmesi, toplumda sürdürülebilir kalkınma kültürünün yaygınlaşmasına katkı sağlayacaktır. Eğitim politikaları, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin eğitim sistemine entegre edilmesini destekleyecek şekilde şekillendirilmeli ve bu alandaki akademik çalışmalar teşvik edilmelidir. Sosyal bilgiler dersinin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine olan katkısının artırılması, sadece bireylerin değil, toplumların ve gezegenin geleceği açısından da büyük bir önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Agbedahin, A. V. (2019). Sustainable development, Education for Sustainable Development, and the 2030 Agenda for Sustainable Development: Emergence, efficacy, eminence, and future. *Sustainable Development*, 27(4), 669–680. <https://doi.org/10.1002/sd.1931>
- Aktaş, F., Özgür, S. D., & Yılmaz, A. (2020). İlköğretim programlarının BM 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından incelenmesi. *Karaelmas Science and Engineering Journal*, 10(1), 61-70.
- Azrak, Y. (2022). Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınma: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin görüşleri. *e-Kafkas Journal of Educational Research*, 9(3), 792-835.
- Bamberg, S. & Möser, G. (2007). Twenty years after Hines, Hungerford, and Tomera: A new meta-analysis of psycho-social determinants of pro-environmental behaviour. *J. Environ. Psychol.* 27, 14–25.
- Bardi, A. & Goodwin, R. (2011). The Dual Route to Value Change: Individual Processes and Cultural Moderators. *J. Cross-Cult. Psychol.* 42, 217–287.
- Basiago, A. D. (1999). Economic, social, and environmental sustainability in development theory and urban planning practice. *Environmentalist*, 19(2), 145-161.
- Bowman C, Ambrosini V (2010) How value is created, captured and destroyed. *Eur Bus Rev* 22, 479-495.
- Burger P, Daub CH, Scherrer YM (2010) Creating values for sustainable development. *Int J Sust Dev World Ecol* 17(1):1–3.
- Coelho J, Gouveia VV, Milfont TL (2006) Valores humanos como explicadores de atitudes ambientais e intenção de comportamento pró-ambiental. *Psicologia em Estudo*, Maringá 11(1), 199–207.
- Cohen, N. (2021). Values-Based Education, Burnham, UK. Personal communication.

- Epstein, S. E. (2020). Supporting students to read complex texts on civic issues: The role of scaffolded reading instruction in democratic education. *Democracy and Education*, 28(2), 3.
- Fafunwa, A.B. (1974). History of education in Nigeria. Ibadan: NPS Educational Publishers. Pp. 42 – 66.
- Ferrer-Estévez, M., & Chalmeta, R. (2021). Integrating sustainable development goals in educational institutions. *The International Journal of Management Education*, 19(2), 100494.
- Haan, G. & Harenberg, D. (1999). Bildung für nachhaltige entwicklung. Materialien zur Bildungsplanung und zur Forschungsförderung, Heft 72. Bonn: Bund-Länder- Kommission. <http://www.blk-bonn.de>.
- Hastürk, H.G. (2016). Çevre Kirlilikleri ve Çözüm Önerileri, Çevre Eğitimi içinde, Ed. Genç. H., Lisans Yayıncılık, İstanbul.
- Hastürk, H.G. (2019). Çevre Eğitiminde Otantik Öğrenme, Çevre Eğitimi içinde, Ed., Hastürk, H.G. Anı yayıncılık, Ankara.
- Harris, J. (2000). Basic Principles of Sustainable Development, Dimensions of Sustainable Developmnet, 21-41.
- Hawkes, N. Personal Holistic Competence. Available online: <https://www.neilhawkes.org/personal-holistic-competence/> (accessed on 27 September 2021).
- Horlings, L.G. (2015). The inner dimension of sustainability: Personal and cultural values. *Curr. Opin. Environ. Sustain.*, 15, 163–169.
- Huang, R. X., Pagano, A., & Marengo, A. (2024). Values-Based Education for Sustainable Development (VbESD): Introducing a Pedagogical Framework for Education for Sustainable Development (ESD) Using a Values-Based Education (VbE) Approach. *Sustainability*, 16(9), 3562.
- Kahn, M. 1995 . Concepts, definitions, and key issues in Ž . sustainable development: the outlook for the future. Proceedings of the 1995 International Sustainable De`elopment Research Conference, Manchester, England, Mar. 27]28, 1995, Keynote Paper, 2-13.
- Kaya, F. ve Tomal, N. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 44-65.
- Koçoğlu, E. (2014). Sosyal Bilgiler dersi kazanımlarının kültürel yaşam üzerindeki etkilerine ilişkin öğretmen algıları. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 4(2), 191-205.
- Kioupi, V., & Voulvoulis, N. (2019). Education for sustainable development: A systemic framework for connecting the SDGs to educational outcomes. *Sustainability*, 11(21), 6104.
- Liefländer AK, Bogner FX (2014) The effects of children's age and sex on acquiring pro-environmental attitudes through environmental education. *J Environ Educ* 45(2):105–117
- Maltseva A (2016) System of dynamic norms as a basis for sustainable development management of territories of innovative development. *J Glob Entrep Res* 6(2):2–27
- McKeown, R., Hopkins, C., Rizzi, R. ve Chrystalbride, M. (2002). Education for Sustainable Development Toolkit. Knoxville: Energy, Environment and Resources Center, University of Tennessee., 1-142.
- Mensah, J., & Enu-Kwesi, F. (2018). Implication of environmental sanitation management in the catchment area of Benya Lagoon, Ghana. *Journal of Integrative Environmental Sciences*. doi:10.1080/1943815x.2018.1554591
- MEB (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar). Millî Eğitim Bakanlığı.
- MEB (2024). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar). Millî Eğitim Bakanlığı.
- Mensah, J., & Enu-Kwesi, F. (2018). Implication of environmental sanitation management in the catchment area of Benya Lagoon, Ghana. *Journal of Integrative Environmental Sciences*. doi:10.1080/1943815x.2018.1554591
- Milne, M. J., & Gray, R. (2013). W(h)ither ecology? The triple bottom line, the global reporting initiative, and corporate sustainability reporting. *Journal of Business Ethics*, 118(1), 13–29.

- Minton EA, Kahle LR, Kim CH (2015) Religion and motives for sustainable behaviors: a cross-cultural comparison and contrast. *J Bus Res* 68:1937–1944
- Nwabuisi, E. M. (2000). Values and education. *Onitsha: Spiritan Publications*.
- O'Connor, S. & Kenter, J.O. (2019). Making intrinsic values work; integrating intrinsic values of the more-than-human world through the Life Framework of Values. *Sustain. Sci.* 14, 1247–1265.
- Obebe, B. J. (2005). Social Studies: The study of ourselves and our environment. University of Lagos Press.
- Obemeata, J. O. (2003). The Neglected Aspect of the quality of education in Nigeria. *Valedictory lecture. Sept, 23*.
- Öztürk, B. H. (2020, June). Inglehart'ın değer dönüşüm teorisi: Akademisyenler üzerine bir inceleme. In *Journal of Social Policy Conferences* (No. 78, pp. 391-428). Istanbul University.
- Robert KW, Parris TM, Leiserwitz AA (2005) What is sustainable development? Goals, indicators, values, and practice. *J Environ: Sci Policy Sustain Dev* 47(3):8–21
- Russell, W. B. ve Waters, S. (2021). Essentials of elementary social studies. Routledge.
- Samperiz A, Herrero J (2017). Evaluation of a summer camp environmental education program in Spain. *Appl Environ Educ Commun*. <https://doi.org/10.1080/1533015X.2017.1366881>
- Schmitz GL, Rocha JBT (2018). Environmental education as a tool to improve children's environmental attitudes and knowledge. *Education (Rosemead)* 15(2):15–20
- Schwartz SH (1992). Universals in the content and structure of values: theoretical advanced and empirical tests in 20 countries. In: Zanna M (ed) *Advanced in experimental social psychology*. Academic, Orlando, pp 1–65.
- Schwartz, S. (1994). Are there universal aspects in the structure and contents of human values? *Journal of Social Issues*, 50, 19-45.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, (25), 1-65.
- Shepherd DA, Kuskova V, Patzelt H (2009) Measuring the values that underline sustainable development: the development of a valid scale. *J Econ Psychol* 30:246–256
- Seçgin, F., Yalvaç, G. & Çetin, T. (2010). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin karikatürler aracılığıyla çevre sorunlarına ilişkin algıları. *International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, Antalya.
- Stern, PC. & Dietz, T. (1994). The value bases of environmental concern. *J Soc Issues* 50, 65–84.
- Stoddart, H., Schneeberger, K., Dodds, F., Shaw, A., Bottero, M., Cornforth, J., & White, R. (2011). A pocket guide to sustainable development governance. *Stakeholder Forum 2011*.
- Sukiennik, M., Zybala, K., Fuksa, D., & Kęsek, M. (2021). The role of universities in sustainable development and circular economy strategies. *Energies*, 14(17), 5365.
- Summers, M., Corney, G. & Childs, A. 2004. Student teachers' conceptions of sustainable development: the starting points of geographers and scientists. *Educational Research*, 46, 163 – 182.
- Tosun, A. ve Gökçe, N. (2024). 2018 ve 2024 Sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının sürdürülebilir kalkınma amaçları açısından incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11 (40), 249-283.
- Thomas, C. F. (2015). Naturalizing Sustainability Discourse: Paradigm, Practices and Pedagogy of Thoreau, Leopold, Carson and Wilson: Ph.D Thesis: Arizona State University
- Thomas, C. F. (2015). Naturalizing Sustainability Discourse: Paradigm, Practices and Pedagogy of Thoreau, Leopold, Carson and Wilson: Ph.D Thesis: Arizona State University
- Tjarve, B., & Zemite, I. (2016). The Role of Cultural Activities in Community Development. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 64(open in a new window) (6(open in a new window)), 2151–2160(open in a new window). doi:10.11118/actaun201664062151

- United Nations (2000). United Nations millennium declaration. <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/Millennium.aspx>.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2005). United Nations Decade of Education for Sustainable Development (2005-2014): International Implementation Scheme (Report No. ED/DESD/2005/PI/01). <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000148654>
- United Nations (2015). The millennium development goals report 2015. (08.02.2021). [https://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20\(July%201\).pdf](https://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20(July%201).pdf)
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2018). Integrating education for sustainable development (ESD) in teacher education in SouthEast Asia a guide for teacher educators. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Values-Based Education. Available (2021). online: <https://valuesbasededucation.com/> (accessed on 24 September 2021).
- Weissberg, R. P. (2019). Promoting the social and emotional learning of millions of school children. *Perspectives on Psychological Science*, 14(1), 65-69.